



ISEENDA LÄPPUNUD ÕHU KÄES

Kivipilvede all. Tekste Värskest Rõhust 2005–2017. Koostanud Carolina Pihelgas. SA Kultuurileht, 2017. 371 lk.

Noorkirjanduse kogumikku on üllatavalt raske arvustada, ette kerkib mitmeid põhimõttelisi otsust nõudvaid takistusi. Võiks ju kogumikku pelgalt tutvustada ning tekste oma nägemust mööda liigitada, kuid seda on juba tehtud, alates Jan Kausi järelsõnast raamatu lõpus. Tuleb võtta kriitiku roll ja jagada hinnanguid, kuid siit algabki ebalus. Sest esiteks: mis on noorkirjanduse hindamiseks sobilik mõõt? Erinevalt ühest teisest viljakast kriitikust ei pea ma kohaseks kaaluda kogu kirjandust sama margapuuga, võrrelda kõike Thomas Manni või Milan Kunderaga, lahkes tujus olles ehk Tammsaare või Mutiga. Noorkirjandus peab saama parajal määral krediiti, et tulevane Tammsaare ära ei kohkuks – kuigi on kahtlane, kas tõelist geeniust saab ära kohutada. Teisalt ei ole õige noori üleliia kiita, vähemalt tänapäeval pole see, kui inimene kirjutab kirjanduse väliste tunnustega teksti, enam saavutus omaette. Ning olgem ausad, kui jätta kõrvale huvi selle vastu, mida tuttav inimene jälle kirjutab (mis on meie pisiriigis kõige olulisem mõjur vähem tuntud autorite publiku tekkimisel), siis konkureerib iga tekst lugeja aja pärast mitte üksnes eesti tippudega, vaid kõigi eesti keelde tõlgitavate maailmakirjanduse tippudega.

Teiseks, mis on kogumiku/antoloogia hindamise mõõt? Jätame kõrvale kogumiku funktsiooni fokuseeritud infot koondava-säilitava dokumendina

infomüra ookeanis ja küsime lugemisväärtuse järele. Kogumik peaks nappi mahu juures siiski välja tooma autori eripära, stiili, eriti tugevused. Hea kogumik mitte üksnes ei fikseeri autorit ühikuna, vaid tutvustab teda, et publik leiaks oma lemmikud ja liiguks seal edasi teiste tekstide juurde. „Kivipilvede all” seda eesmärki üldjoontes ei täida, jäädes pigem dokumendiks kui teejuhiks. Sellel on väga lihtne põhjus: kogumikku on haaratud 100 autorit, igauhelt vaid üks tekst. Eriti luules jääb ühest näitest autori eripära hoomamisel väheks, aga just luulet on kogumikus u 70 teksti sajast. Nõnda jäävadki tugevad ja eripärased luuletused igauks omamoodi kurioosumiks, üldmulje moodustub ennekõike meeolelu tasandil sellest, mis on sarnane ning mida Jan Kaus oma järelsõnas nimetab viisakalt atomismiks. Isegi tänaseks eesti kirjanduses kanda kinnitanud luuletajate (nt Kaur Riismaa, Eda Ahi, Tõnis Vilu) tugevus ei suuda napil leheküljel piisavalt avalduda, rääkimata vähem tuntud autoritest, kes on teinud jõulisi debüüte Värske Raamatu sarjas (eraldi noriksin selle üle, et Martin Vabatilt on kogumikku valitud küllaltki hall proosapala selmet tutvustada tema väga huvitava luulekeelt). Autoritest, kelle luulet ma varem ei tundnud, äratas huvi Jim Ashilevi, kelle luuletus oli piisavalt pikk (2,5 lk), et taset demonstreerida ja lugejat lummata – aga ega temagi ole ammu enam tundmatu. Kriitilise luubi all hoolikalt eritledes leidub raamatus siiski päris palju tugevaid luuletusi, nendest allpool eraldi.

Kogumiku struktuuris tulnuks fragmentaarsust kuidagi vältida. Võinuks teha kogumikke juba varem, nt iga viie aasta järel, või ehk piirduda luulega, ajakirja 50. numbri puhul oleks võinud välja valida ka kõigest 50 autorit. Lisaks tundsin lugedes puudust mingistki loogikast tekstide paigutuses, olgu see siis kronoloogiline, temaatiline või žanrilinegi. Praegu on kõik laiali pillutatud, mis vähendab veelgi ülevaatlikkust. Arvustuse kirjutamisel osutus see tõeliseks takistuseks. Struktuursed puudused võivad praegu tunduda tühised – enamik kogumiku (läbi)lugejaid küllap tunneb taustu ja paljusid autoreid –, kuid paarikümne aasta pärast tekkivate lugejate jaoks need süvenevad.

Jõuame sisulise mõõduni. Olles raamatu esimest korda läbi lugenud, jäi see paariks kuuks unarusse, aga uuesti avades ei meenunud mitte midagi enne sirvimist. Polnuks arvustamiskohustust, oleks minu kokkupuude raamatuga piirdunudki sirvimisega. Ma ei usu, et kirjeldan siin snoobist ignorandi kogemust, lihtsalt, nagu öeldud, nii palju tippkirjandust on lugemisjärjekorras, et poolikute asjade peale aega ei jää. Küsimus on üldisem: kas ja kuidas noorkirjandus haakub kirjandusväljaga või laiemalt kultuuriväljaga? Kas vanemad kirjanikud loevad regulaarselt Värsket Rõhku? Kui hinnata kogumiku autorite mõju tänases eesti kirjanduses, siis pole olukord õnneks halb – kuigi jääb küsimus, kas Värskel Rõhul on olnud noorte teedrajav funktsioon.

Raamatu „objektiivseks” hindamiseks sirvisin teisi sarnaseid noorkirjanduse kogumikke alates 1990. aastast – neid on eriti uuel sajandil ilmunud kriminaalselt vähe. Esitan mõned hinnangud ja põgusad selgitused. Luule kohta julgen öelda järgnevat: 1990-ndatel ilmunud Erakkonna kogumikud („Üheksavägine”, „Harakkiri”) on „Kivipilvedest...” märksa kõrgemal tasemel ja ühtlasemad. TNT kogumikes („Kruogan”, „Mõned ei tahtnudki”) leiduv luule on tasemelt ebahühtlasem,

kõikuvam, seda võib pidada tänase noorluulega enam-vähem võrdväärseks. Siiski eristuvad sealed tipud (Ivar Sild, Jürgen Rooste) teravamalt, paljuski ka seetõttu, et saavad oma käekirja pikemalt avada. Kuid kui võrrelda Värske Rõhu autoreid samal perioodil (2005–2017) Eesti Luuleklubide Liidu regulaarselt ilmuvate luulevõistluste brošüüridega („Luulekevad”, „Kuldne kaseleht”), siis pole mingit kahtlust: Värske Rõhu noored on peajagu üle. Kuigi ka „Kivipilvede all” ei paista silma väga huvitava ja mitmekesise teemadingiga, on see luuleklubide autoritel suisa ahtake (prevaleerib neidude hala purunenud armastuse pärast, sekka ajaloolis-poliitiline sõimlemine) ning lisaks valitseb seal andetu värsikangutamine (märkuse korras: „Kivipilvede all” sisaldab riimilist luulet mitte üle 10 ühiku). Tundub, et Värske Rõhu ning sotsiaalmeedia kirjanduskooskonnade tekkimine on jätnud luuleklubide liidule tõesti üksnes harrastusautorid (põgusal vaatlusel tuvastasin mainitud brošüüridest kõigest viis autorit, kes esinevad ka kogumikus „Kivipilvede all”: Maarja Pärtna, Aleksandra Tšoba, Kelly Turk, Karelus, Monika Bondarenko).

Proosaga on lood keerulisemad. Kuna proosat on „Kivipilvede all” ühikuliselt vähem, ca 1/3 tervikust, tundub ka selle tase kõrgem. Siiski on nõrku tekste piisavalt, et üldmuljet rikkuda. Näiteks 2008. aasta noorautorite kogumik „Tule, ma jutustan sulle loo” on tugevam kas või sellepärast, et iga tekst jutustab l u g u, olgugi et sel võib olla ka muid eesmärke. „Kivipilvede all” sisaldab selliseid proosa- ja draamatekste (nt Maria Lee, Margit Lõhmus, Mikk Pärnits, Paavo Piik ja Siim Nurklik, Tõmmu Hiid Sidruniga, Karlis Kastaneeda), mis väljendavad – Jan Kausilt viisakaid väljendeid laenates – Y-generatsiooni atomistlikku elutunnet, ilma et midagi öelda oleks, ilma mingi loota. See on tüütu ja igav. 2008. aasta kogumikus on ka noore inimese tundekriisid põimitud mõne süzeeliini kulgemisse (nt

Ashilevi või Liisa-Lotte Käärdi jutud). Kui eespool mainitud heietused välja arvata, siis ülejäänud „Kivipilvede...” proosa tase kannatab välja võrdluse nii 2008. aasta kogumikuga kui ka eelmisse sajandisse jäänud TNT ja NAK-i („Hea raamat”, „Emajõe kondor”) kogumikega.

Mõne sõnaga eelnevate hinnangute taustal olevatest kriteeriumidest. Hea ja tugev kirjandus peaks olema paljutasandiline, harali. Luule puhul tähendab see ennekõike keele esiletõusmist sisu (loo või meeolelu) kõrval. Seda funktsiooni saab mõistagi täita ka proosa vahenditega, kuid kui keelelisi eksperimente ei tehta, siis peaksid proosatekstis avanema muudki tasandid peale süžeeleini täitumise; kas või tegelaste portreed ja omavahelised suhteliinid, vihjed ja teiste tekstide parafrasid jne. Õnneks pakub „Kivipilvede all” piisavalt tugevaid näiteid paljutasandilisusest. Kuid selles on ka silmatorkavalt palju n-ö ühetasandilist kirjandust, kus puudub keele nihestamine, valitseb argikeelsus, üks sõnum või lugu (ka luules). Selle probleemi üle on Mihkel Kunnuse eestvedamisel mõne aasta eest kirglikult ja asja eest vaieldud (nn luuletunnuste olemasolu probleem), mistõttu ma sellel pikemalt ei peatu.

Järgnevalt üritan kogumikku lugemise käigus ilmnenuid märksõnade abil liigitada ning teha kategooriate raames üldistusi ja esiletõsteid. Olgu öeldud, et tugevaimad tekstid ei liigitu ühe märksõna alla, vaid hõlmavad mitmeid kategooriaid.

1. Atomistlik mina

Lüürilise mina seisunditesse kaevumine on luule pärisosa, kuid mida tähendab sellele üldistusena omistatud atomism? Oma selgeimas vormis on tegu depressiivse subjektiga, tahtejõuetu konutajaga, kelle teadvuses kordub mingi painaja. Seda reflekteerib kõige selgemalt Piigi ja Nurkliku lühinäidend, kuid see kordub paljudel autoritel. Vaadelgem näiteks järgmist teksti:

päike hakkab vajuma
ikka veel on valge
ikka veel hingan
panen muusika kinni
mu peas heliseb see edasi

iga kord, kui ma vaatan aknast välja
või kööki või ükskõik kuhu
näen ma last, kes röögib,
ennast näen

juba ei tea mitmesajaj päev
sõidan mööda
lagunenud kolhoosihoonetest
hingest on tühjus
selline kõhe ja mittemidagiütlev

ärkasin taas varahommikul
need lumivalged puud oma kummitus-
kumaga
ajasid üles
olen iga päev natuke inimese häält
kuulanud
aga rohkem enda peas
kui sellest väljaspool

Kelle luuletus see on? Eikellegi, see on siinkirjutaja kompilatsioon, iga salm on eri autorilt: Anna-Kristiina Pae, Eliina Korts, Joanna Ellmann, Hanna Kangro, Piret Karro. Kuid meeolelu ja kujundikeel on nii sarnased, et kumpileerimiseks polnud vaja vaeva näha. Samamoodi võiks üheks tekstiks ühendada Lee ja Lõhmuse päevikukatkendid. Mõnikord kaasnevad kirjeldatud hoiakuga vihjed hullusele või narkootikumidele (Kastaneeda, Tõmmu Hiid). Kindlasti kuulub vaadeldud kategooriasse ka Pärnitsa proosapala „Sümboolne Eesti pimedus”, mis piirdub pealkirjale vaatamata sisekosmose esitusega, ühe subjekti sisepimedusega.

Kõheduse käes hulpivast subjektiivsusest eristub grupp noorkirjanikke, kes võtavad oma (kirjaniku)saatuse manifestatiivselt enda peale, olgu see siis ebakindel või trööstitu. Ennekõike Sveta Grigorjeva ja Triin Tasuja, optimistlikumates toonides Ahi ja Talvike Mändla – viimase luuletus on küll naiivsevõitu.

Anna Kaare „Terasnaine” esitab sama hoiakut värskendava, mõnusalt iroonilise alatooniga kujundiga. Iroonilist minapilti arendavad vahvalt ka Allar Lepa, Kaia Beilmann ja Kristel Birgit Potsepp. Beilmann küsib: „Mis siis saab, kui / see lähebki niimoodi edasi ja / varsti ongi minus ainult mina / ja muud ei mahu. / Ma oleksin siis / ennast täis. / Kuhu see kõlbab?” (lk 105) Ei kõlbagi kuhugi, sest sellega piirduvat kirjandust on tüütu lugeda. Potsepp kirjutab: „noh / see et ma olen noor / annab mulle privileegi / uluda ja vinguda” (lk 121). See on ainult noorkirjandusele antav krediit, millest peab midagi olulist välja kasvama, vingumist on argielugi täis.

Kõige õnnestunumateks atomistliku elutunde esitusteks pean luuletusi, kus on suudetud luua ambivalentne meeleolu: minakuju üksindust ei taota lugejale haamriga pähe, vaid see on kujundite vahel peidus. Tõstan esile kolm autorit: Rosemary Pree, Silvia Urgas ja Noemi Kokla. Viimase luuletuse „piisk” teema on lahendatud ussiks olemise läbi, mistõttu tundub täiesti orgaaniline seegi, et „venitan und üle aastate” (lk 273).

2. Armuasjad

Piigi ja Nurkliku näidendis ütleb Toomas: „[---] varem aeti taga välispidiseid naudinguid, nüüd on kõik naudingud su oma peas ja kusagil privaatses ruumis turvalises äärelinnas” (lk 43). Kogu raamatu üldistusena see tsitaat ei kehti, kuid armuasjadele keskendutakse raamatus vähe: umbes 13 luuletuses ja ei üheski proosatekstis. Terve rida tekste on seejuures viisakad-väljapeetud-pilvitud armsama ülistused (Lauri Leet, Julius Juurmaa, Ingel Undusk, Mariliin Vassenin), sama väljapeetud on suhte-probleemide esitused (Mihkel Kaevats, Bondarenko, Potsepp), neis kõigis domineerib puhas tunne. Kogumikus on ka tekste, kus vorm või sisuline ambivalentsus tungib tunde kõrval esile (Siim Kera, Lauri Teder, Sven Kütt, Isah, Marilyn Mägi, Triinu Heinsoo).

Eriti tõstaksin esile kaks teksti. Heinsoo „Koondkrokodill” on lopsakas seostuvate ja riimuvate kõlakujundite kuhi, mida hoiab koos üksnes aimatav armastus. Teiseks pärliks pean Mägi luuletust „Lillevaatleja”, mis on üles ehitatud klassikalise armastusluuletusena, kuid nii pealkiri kui ka luuletust läbivad vihjed ei lase seda lõpuni nõnda lugeda, jutt käib siiski (rukki?)lillest. Huumorikal kujul on sama efektne puant Küti luuletusel (armastus lumememme vastu).

See, et noorkirjandus on armuasjades viisakas ja väljapeetud, üllatab. Ainsana käsitlevad seksuaalsust krõbedamalt Tšoba ja Nirti, kuid nende rõhuasetus on mujal. Kuivõrd on selle taga põlvkondlik enesesse pööratus, kuivõrd Värske Rõhu toimetamisfilter ning sellega kaasnev enesetsensuur, raske öelda. Luuleklubide vihikutes leidub jätkuvalt kamaluga emotsionaalset armusoigu; kuhu jääb aga armuelu robustsemihulikum esituslaad, seda ma ei tea – ehk täitis seda tühimikku Nihilist.fm? Nende „Final cut”¹ pole lugenud ja Märt Väljataga arvustusest¹ see aspekt selgelt välja ei tulnud.

3. Perekondlikud suhted

See tasand läbib kogumikku väga tugevalt: jutustava hääle vaade minevikku, lapsepõlve, tema suhted (vana)vanematega ja õdede-vendadega, lapsepõlvetraumad. Eriti tugevalt on pereasjad esil proosas, kuigi leidub ka vastava dominandiga luuletusi (Karelus, Edvin Aedma, L. A. Koidula). Kõige puhtamalt esindab seda tüüpi Mirt Kruusmaa „Vend”, kuid perekondlike suhete lahkamine kannab ka selliseid tekste, mis oma ülesehituselt või puändi poolest on pigem õudus- ja põnevuslood (Piret Jaaks, Linda-Mari Väli, Paul Raud). Aedma õde on maailmade hävitaja (lk 302) ning Mihkel Seederi vend mutant (lk 310) jne. Selge see, et ka

¹ M. Väljataga, Kulmineeruda raamatus. – Sirp 19. I 2018.

eespool vaadeldud atomistlikus minaluules võbelevad taustal perekondlikud traumad. Kõige tugevamaks tekstiks perekondlikus rubriigis pean Hans Alla juttu „Email, kahhel” – selge fokuseeritud pildike voodihaige venna hooldamisest, ilma halata, süüdistusteta. Fokuseeritud detail on ise piisavalt kõnekas ning siit liigumegi järgmise kategoria juurde.

4. Fokuseeritud detail

Võtta keegi või miski luubi alla, pildistada lähedalt, püsida selle pildi juures ja panna nähtu kogu teksti kandma – see on kirjanduses paras kondiproov. Siiski leidub kogumikus autoreid, kes võtavad sellise kirjutusviisi käsile. Proosas teevad nii lisaks mainitud Allale veel Vabat ja Marie Verdei – viimase „Talassofoobik Petra” on loetav, kuigi meenutab Valéry „Härä Teste’i” või Blanchot’ „Tumedat Toomast”. Luules kuuluvad selle võtte paremikku juba kiidetud Ashilevi poem kubemekarvast ning Manfred Dubovi „Luulaps”, mis väljendab napis kujundi-keele sedasama kõhedust, mille saavutamiseks teised värve ja kordusi kokku hoidmata määrivad lugejale oma hinge pähe. Ka Turgil õnnestub detaili fokuseerimine, tema luule argikeelsus toetab kiretut esitust. Anti Saare argimütoloogia stiilis mõtisklused on muhedad. Helena Läksi ja Sursu luuletustes domineerib irooniline miljöo vaadeldava tegelase üle ning Sirel Heinloo haikud (v.a kreissae-kujundiga) jäävad ilmetuks.

5. Pildikesed

Selle kategoria eristamine eelmisest on kahtlane ja hajus. Pean silmas mõne argielu olukorra üldist kirjeldust, sündmuse esitust ilma fookuseta ühele tegelasele ja erilisele sõlmitusele või puändile. Sellises registris hästi kirjutada on suur kunst, kerge on jääda triviaalseks, nagu juhtub Kristel Algverel: „Eile käisin metsas” jne – käisid siis käisid, miks keegi peaks seda lugema? Kuid on ka

selles vallas õnnestumisi, nt Riismaa stoppkaader tänavast, samuti Juhan Hellerma miniatuur bussisõidust, Berit Kaschani luuletus bussipeatuses toimunud ning Andra Teede murelik pildike ühest kohtumisest. Ka Eleen Änilase õhtupooliku kirjeldus on enam-vähem õnnestunud. Pildikeste eesmärgiks on peatada argielu voolavus, ilma et lugeja teadvuses hakkaks kulgema mõni teine alternatiiv-tegelikkus. Piik võtab selle programmiliselt ja irooniliselt kokku, sõlmides tehnika atomistliku subjekti seisundiga: „ühel hommikul ärgates / ja ajalehte avades / ei uskunud oma silmi / [---] midagi polnud juhtunud / viimaks ometi / [---] ah me introverdid / rõõmistasime” (lk 306).

6. Höllandused

Kui jätame detailitundliku läätse paika, kuid asendame ainese ebaargisega ja lisame metafüüsilisi üldistusi, siis jõuame kõrgstiilis höllandusteni. Neid on „Kivipilvede all” samuti oma jagu, üleminekujuhumina võib nimetada Hanneleele Kaldmaa miniatuuri „Maailm”. See on optimistlik üleskutse alustamiseks, asustamiseks, kodu rajamiseks, mis eristub selgelt „atomistide” sisemisest kodutusest. Ning kõik siia rühma kuuluvad tekstid (ülejäanud neist luuletused) on õhulised, kerged, plastiliselt ajateljel liikuvad, ajastute ja klassikutega põimuvad. See võib olla noorkirjanduse kohta pisut kuiv ja igav, kuid mingeid karjuvaid maitsevääratusi ei ilmne. Sedaviisi kirjutavad Indrek Lõbus, Vootele Ruusmaa, Hugo Tipner, Vilu, Pärtna, Lennart Käämer ja Kadri Pihlakas. Kõige tugevama mulje jättis Vilu luuletus (veel üks põhjus noorkirjanduse kogumikke tihemini üllitada: 12 aastaga on enamik andekatest noortest endale juba nime teinud ning nende tagantjärele kiitmine mõjub triviaalselt).

7. Sotsiaalkriitika

Terav sotsiaalkriitika peaks olema üldiselt noorkirjandusele omane. Raamatus „Kivipilvede all” on sellega lood keerulised. Kui väga avaralt tõlgendada, siis on kriitikat palju: torked ühiskonna pihta atomistliku hoiaku avamisel, peresuhete haprus jne, samuti leidub tekste, kus sotsiaalkriitiline tõlgendus kipub lugejas esimesena esile kerkima (nt Turk, Alla, Anna Hints, Nirti). Kuid kui otsida tekste, mis oleksid eksplitsiitselt sotsiaalkriitilised, siis neid on sama vähe kui armastuskirjandust. Ja kirjandus sellest vähesusest ainult võidab: sotsiaalkriitiliselt kirjutades tekib kergesti illusioon, et aines pühitseb kõik, kui probleem on oluline. Näiteks L. A. Koidula luuletus nälgivatest lastest: probleem on, aga midagi muud (sh luuletunnuseid) mitte. Mari Pihli ja Sursu puhul ei aita ka ironia, Tšobal on lisaks teemale juba natuke rohkem kujundlikkust varuks. Tuuli Velling ja Ann Viisileht on leidnud piisavalt kunstilisi vahendeid, et tekst ei muutuks pelgalt sõnumiks. Viisilehel on ülim programmilisus ja isegi naiivsus kavalalt tasakaalustatud tsitaatide kuhjamisega luuletusse. Kogumiku kõige õnnestunud sotsiaalkriitilised tekstid pärinevad Laura Orase ja Henry Griini sulest. Võte on sarnane: teksti fookus on mujal, Orasel numbritel, Griinil kõlakujundil *recycle bin laden*. Sotsiaalkriitiline sõnum jääb justkui ridade vahele, kujundite tautaks, aga jõuab ometi kohale, tähelepanu voolab teksti eri tasandite vahel, see ongi puhas lugemisnauding. Ka Mirjam Parve apokalüptilises visioonis leidub piisavalt kujundeid voolavuse tekitamiseks.

8. Keelemängud ja sürr

Keskeltläbi on kogumiku tekstid kirjutatud heas keeles (ei oska öelda, milline on siin toimetajate panus), kuid teisalt ei leidu keelekasutuses midagi erilist. Kui pidada silmas, et Värske Rõhk on kir-

jandustudengite poole kaldu olev meedium, siis mõjub keelemängude vähesus hämmastavalt. Keelega eksperimenteerimine ei ole küll väärtus omaette, kuid võiks ju olla noorkirjandusele omane.

Üht-teist siiski sõelale jäi. Heinsood ja Griini juba kiitsin; Kristjan Haljak esineb tuntud headuses, kuigi kogumiku tekst ei ava tema repertuaari võimsust piisavalt; Urmo Metsa kõlakujundite mäng on isegi nauditavam. Andres Karjus ja Pärtel Vissak lammutavad keelt häälikuteks, aga midagi muud sinna kõrvale ei kasva.

Sürrri esineb samuti, luules Kadri Raiend, Susanne Mett, Elisabeth Kaukonen; proosas Tõmmu Hiid, Kastaneeda, osaliselt Rauno Alliksaar. Sürriga on see risk, et kui seda väga radikaalselt ajada, siis kes seda lugeda viitsib? Väga radikaalselt noorautorid ei ajagi, mingi narratiiv on ümber. Balansi saab paika oma loos Alliksaar, kuid Tõmmu Hiid mitte: temal vaheldub sürr meestegelase täiesti selge ja triviaalse sõmuga oma eksnaise aadressil, viimane tasand jääb domineerima ja on tüütu.

9. Värske rõhk süžeel

Siin-seal olen kritiseerinud luuletusi, mis taanduvad esitatavale loole, pole mängu keelega ega muid nihestavaid elemente. Kuid kui proosa puhul jätta kogumikust tagaplaanile kõik see, millest juba juttu oli: emohala, perekesked meenutused ning pildikeste esitamine, siis ülejäänud palad on sellised, kus loo jutustamine domineerib ning avaralt liigituvad need ulmekirjanduse alla, v.a Andris Feldmanise põnevusjutt „Isa nägu”. Tõsi küll: Raua ja Urmas Nimetu tugevates tekstides domineerivad stilistilised elemendid, tegu on groteskiga, kuigi sündmused on fantastilised. Nirti jutt on kogumiku kõige intensiivsem ja meeldejäävam, olgugi et siin on pisut „Ameerika psühhopaadi” hõngu ning sotsiaalkriitilist tooni, kuid ka õudusloona täitsa loetav. Väli ja Jaaksi tekstid toimivad mitmel tasandil, kuid ka

n-ö kõhedusloona, ehkki süžee arendused on liiga pikad, mistõttu hakkavad domineerima teised tasandid. Marianne Linnu loo miinuseks on etteaimatavus, Erki Linnu folkloorimaiguline õudusjutt on hea, nagu Juhan Jaik või Ansomardi oleks kirjutanud, väikse kaasaegse dekooriga.

Mida öelda lõpetuseks? Noorkirjanikele pole sobilik nõu anda – tõeline noorus ei võta nõuandeid kuulda. Pangu

nii edasi, nagu vähegi oskavad. Toimetusele soovitaks esiteks teha kogumikke tihemini ja ülevaatlikumalt ning teiseks, juhul kui kogumiku tasakaalukus ja viisakus on toimetusliku stiili märk, siis laske kõlada rohkem erinevatel häältel. Meil pole ju vaja mitte üksnes uusi Krulle, Pilvi ja Kause, vaid ka Ruitlasi, Contraid – ja ehk isegi Kendereid.

LEO LUKS